Праз унівэрсытэт у катоуню НКВД

(Заканчэньне з папярэдняга нумару)

У 1930 годзе вілянчукі шчасьліва скончылі ўнівэрсытэт. Тыя, што навучаліся на пэдагагічным факультэце, былі накіраваныя за настаўнікаў у сярэднія школы. На выпускных вечарох ніхто і словам не абмовіўся пра былых «палітэмігрантаў». Маўчалі й яны, нікому ня дзякавалі за атрыманую асьвету. Гэтак сталася, дый не магло стацца іначай. Набліжалася разьвязка.

У гэты час адбыліся вялікія зьмены ў савецкай Беларусі. Пачалася калектывізацыя, а зь ёю й розныя наступы на «буржуазна-нацыяналістычныя элемэнты». Надыйшоў такі «дзіўны» час, што (ня кажучы ўжо пра беспартыйных беларусаў), скажам, сяньня чалавек уважаўся за праверанага й адданага ад галавы да пятаў «таварыша», праз ноч ён мог апынуцца ў жмутку «нацыяналістычных элемэнтаў», гэтак званых нацдэмаў, каб ужо наступнай начы быць уштурхнутым у чорнае аўта ды высесьці нідзе іначай, як у славутай менскай «емэрыканцы», збудаванай паводля найноўшых катавальных узораў вязьніцы НКВД.

На гэты раз «мясцовы нацыяналізм» быў абвешчаны афіцыйна, праз самога ўедліва-любага «бацьку» за «галоўную небясьпеку». І адразу пад каманду з былога царскага Крамля пачалося зь дзікунска-азіяцкай бязьлітаснасьцю і безагляднасьцю вынішчэньне ўсяго нацыянальнага. Пачалося з пагрому на пісьменьнікаў, перакацілася ды захлынула ўвесь культурны фронт і аж сягнула ў сваей ашалелай няспыннасьці да афіцыйных дзяржаўных беларускіх кіраўнікоў. Здавалася, расейскі бальшавізм асатанеў у сваіх рэпрэсыях, якія з году ў год набіралі на сіле, нясучы на Беларусь сьмерць і спустошаньне.

Сярод вілянчукоў былі розныя характарам людзі — ад скупых на слова і сьціплых да вельмі ўпэўненых, што часамі рабіла прыкрае ўражаньне, хоць і можна было даравацъ гэтую паказную ўпэўненасьць, як вынік жыцьцёвае недасьветчанасьці.

Але пад уплывам вышэйзгаданага чалавек рабіўся цішэйшым ды прыгнобленa-пужлівым у той няпэўны, страшны час. І ці аднаму зь іх давялося хадзіць азіраючыся. Такіх людзей было процьма.

Вось ідзе сабе чалавек, прыкладам, па галоўнай Менскай вуліцы. Здаецца, і не сьпяшаецца, ідзе гэткай звычайнай хадою. Але прыглéдзьцеся да яго. Ён неяк больш звычайнага і ледзь прыкметна азіраецца, гэтак з-за пляча, спадзістым позіркам, каб ня кідалася ў вочы. Ягонае аблічча, на першы пагляд каменна спакойнае ці абыякавае, выдае ледзь улоўную глыбокую нутраную ўстрывожанасьць.

Гэта была звычайная рэч. Чалавек ня хочучы, інстынктоўна азіраўся. І не адно на галоўнай вуліцы. Азіраўся на маленькім глухім завулку, назвы якога ён ніколі ня ведаў. Азіраўся на падворку, дзе жыў. Часьцей ды даўжэй звычайнага пазіраў праз завешанае вакно на вуліцу. Азіраўся ды ўглядаўся ці ня сочыць хто-небудзь за ім. А лёгшы ў ложак, ня мог заснуць ад нэрвовай напружанасьці, бо ўслухоўваўся ў начную цемру, ці не загудзе аўта пад вакном ягонай кватэры, а калі загуло, дык ведаў, што вось зараз уломяцца малойчыкі зь ведамай установы ды пад выцягнутымі наганамі падымуць яго з ложка. На гэтым чалавечы лёс абрываўся і быў ужо нікому няведамы.

Гэтак пачалося ў 1930г. Трывала ня месяц, ня два, а праз цэлыя гады. Гэтак там і сяньня.

Былыя вучні Віленскай беларускай гімназыі, а пасьля былыя студэнты Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту былі бясьсьледна зьніклі. Над іхным лёсам заапекавалася НКВД.

Здаецца, быў 1933 год. Выпадкам сустрэў у Менскім Доме пісьменьніка паэта Алеся Салагуба. Навет у той час і то быў страшэнна зьдзіўлены. Ад ранейшага чалавека й сьледу не засталося. Заўсёды гаваркі, адкрыты, цяпер ён быў маўклівым, нібы чужым. На гэты раз яму неяк не сядзелася ў Доме пісьменьніка, дзе ён раней праводзіў па колькі гадзінаў ды заўсёды меў што да гаворкі.

Мы выйшлі на вуліцу. І вось тут я заўважыў, як Салагуб, які заўсёды хадзіў з узьнятай галавою, пэўны сябе, цяпер ідзе й нібы адварочвае позірк ад людзей ды раз-поразу азіраецца, гэтак паўз плячо, ледзь прыкметна. Натуральны спакой і раўнавага былі загубленыя. Чалавек хадзіў з трывогай людной вуліцай сярод белага дня.

Салагуб прыйшоў у Менск з Лукішак, дзе катавалі ці мала беларусаў. Калі ён меў кайданы на руках ды яго скаванага катавалі на Лукішках, яму здавалася, што на той бок кардону пануе найвышэйшая справядлівасьць. Прайшоўшы праз польскую катоўню, Салагуб, як хадзілі чуткі, быў расстраляны ў катоўні НКВД.

Быў сонечны вясновы дзень 1937 году. Я ішоў дахаты з карталюшкай у кішэні, на якой вельмі ляканічна й далікатна — «звольнены з працы на ўласнае жаданьне». Гэткі «дакумант» тады давалі кажнаму, каго бязь ніякага папярэджаньня выкідалі з працы за палітычную ненадзейнасьць. Уцеха была невялікая. Для падтрыманьня настрою міжвольна прыходзіў на думку створаны ў тую пару афарызм: «З чалавека не разжалуюць і зь зямлі ня ськінуць».

Заняты сваімі думкамі, я адно краем вуха ўлавіў, як хтосьці мяне клікаў. Зірнуў у той бок, адкуль ішоў вокліч, і не паверыў ад зьдзіўленьня, што гэта яна, што ўцалела. Яна была з групы вілянчукоў, даўняя добрая прыяцелька. Прывіталіся з былой сяброўскай непасрэднасьцяй.

У часе размовы запытаўся, ці праўда, што ўсе ейныя былыя сябры зьніклі. Яна зразумела пытаньне й адно адказала, што таксама даўно чула гэта. Вось і яна гаварыла ды часьцей звычайнага азіралася, хоць ніколі ніякай палітыкай не займалася. Тады няўцішна ўжо больш году шалела гэтак званая «яжоўшчына», якая вымардавала безьліч нашага народу.

Вілянчукі пераступілі кардон ды прыйшлі ў Менск, калі, як магло здавацца, пачынала днець у савецкай Беларусі. Але сьвітаньня гэтак і ніхто не дачакаўся. Бо напярэхваткі сьвітаньню, — каб ня даць заняцца дню — рынула на ўсе шляхі-дарогі й скрыжаваньні апірышча расейскага бальшавізму — усемагутнае НКВД. Цемра праглынула разам зь іншымі ахвярамі й жменьку вілянчукоў. Калі хто і ўцалеў зь іх, дык гэта быў шчасьлівы выпадак.

Гэткі лёс напаткаў маладых хлапцоў і дзяўчат адно таму, што яны былі беларусамі, маленькай часьцінай беларускае інтэлігенцыі, што яны прыйшлі з-за кардону, створанага наперакор волі нашага народу маскоўска-варшаўскімі майстрамі ад рабунку, разарваўшых цела нашае Бацькаўшчыны ў 1920 годзе на дзьве часткі.

Ня ведаем, якую мэту ставілі сабе тыя, што выпраўлялі гэтую моладзь у савецкую Беларусь. Але добра ведаем, што хлапцы й дзяўчаты зь Віленскай беларускай гімназіі праз кардон прыйшлі ў Менск з адзінай мэтаю — вучыцца. Прытомны чалавек навет прысьніць ня мог, што за навучаньне трэ' будзе заплаціць жыцьцём.

Страшна, жахліва. Але гэта праўда, праўда крывавага расейскага бальшавізму.

Язэп Менскі

На землях Беларусі

СТАЛІНСКІХ ПРЭМІЯЎ НЕ ШКАДУЮЦЬ

Што сталінскія прэміі выдаюцца ня столькі за фактычныя дасягненьні ў дадзенай галіне творчасьці, сколькі дзеля прапаганды сярод савецкага грамадзянства, як і на вонкі, што ў Савецкім Саюзе мастацтва, навука й тэхніка быццам узапраўды стаяць на недасягальнай нідзе ў сьвеце вышыні, сьветчыць вялізарная колькасьць ляўрэатаў гэтых прэміяў. Колькасьць іх расьце з году ў год у геамэтрычнай прапорцыі, што хутка ў Саавецкім Саюзе паўстане новы ўпрывілеяваны слой грамадзянства — ляўрэаты сталінскіх прэміяў. Гэтак, прыкладам, сёлета толькі ў вадным Беларускім Дзяржаўным Драматычным Тэатры імя Янкі Купалы ў Менску аж шэсьць актораў было ўзнагароджаных сталінскімі прэміямі: Канстанцін Саньнікаў, Барыс Платонаў, Уладзімер Дзядзюшка, Ліда Ржэцкая, Вера Пола й Лілія Драздова.

ЦУКРОВЫЯ БУРАКІ Ў БЕЛАРУСІ

Як падае «Зьвязда» за 20 сакавіка сёлета, у Горадні адбылася абласная нарада буракаводаў, у якой прыняло ўдзел звыш 500 чалавек. Цукровыя буракі — гэтая важная тэхнічная культура — яшчэ да апошнай вайны бадай што зусім не разводзіліся ў Беларусі. Сяньня-ж яны садзяцца ўва ўсей Горадзенскай акрузе, і часткава ў вакрузе Баранавіцкай, а ў Ськідэлі пабудаваны магутны цукровы завод, які дае дзесяткі тысячаў пудоў цукру. Аб шырокім разводжаньні цукровых буракоў і вышыні іхнае ўраджайнасьці можа сьветчыць факт, што за адзін толькі 1951 год калгасам Горадзенскае акругі за здадзеныя буракі было выплачана 5 267 000 рублёў грашыма й 29 тысячаў пудоў цукру. Некаторыя калгасы Горадзеншчыны сабралі летась па 200—250 цэнтнараў цукровых буракоў з гэктара, а ў выключных выпадках — навет 638 пудоў з гэктара. На нарадзе было адзначана, што некаторыя калгасы неахайна адносяцца да вырашчываньня цукровых буракоў, а таму іхны ўраджай там вельмі нізкі. Усё гэта сьветчыць, што ў Беларусі існуюць усе ўмовы для разводжаньня цукровых буракоў у вялікім маштабе й для цукровай прамысловасьці.

НАРОДНАЯ АСЬВЕТА Ў БССР

У передавым артыкуле «Зьвязды» за 19 сакавіка сёлета знаходзім некаторыя дадзеныя аб пачаткавым і сярэднім школьнітве ў БССР. Стуль даведваемся, што ў дзяржаўным бюджэце БССР прадугледжана выдаткаваць у 1952 годзе на народную асьвету 60 мільярдаў рублёў. За кошт дзяржаўных асыгнаваньняў і мэтадам народнае будоўлі пабудаваныя пасьля вайны 4 172 школы. У сёлетнім навучальным годзе ў БССР працавала 11 613 школаў, у якіх навучалася 1 мільён 426 тысячаў вучняў. У прыраўнаньні з даваенным 1940 годам колькасьць сямігадовых школаў павялічылася на 363 і сярэдніх — на 57. На месячных курсах сёлетняга лета будзе навучацца 7 350 настаўнікаў.

Што колькасна савецкія школы ўсьцяж растуць, гэта мы ведаем. Але добра ведаем таксама, што гэты колькасны рост зусім не адказвае якасьці савецкага навучаньня. Вучні з гэтых школаў выносяць вельмі павярхоўную веду, бо ўся ўвага савецкага навучаньня зьяўляецца ськіваванай на ўбіваньне ў галовы нашае моладзі антынароднай камуністычнай ідэалёгіі. Школьніцтва зьяўляецца таксама аружжам русыфікацыі, бо, ня гледзячы на тое, што бальшыня школаў зьяўляецца з назвы беларускай, навучаньне ў іх вядзецца ў большасьці выпадкаў парасейску.

І МАСТАЦТВА НА СЛУЖБЕ АГІТАЦЫІ.

У клюбах БССР працуе 800 агітацыйна-мастацкіх брыгадаў дзеля абслугоўваньня калгасьнікаў, аддаленых ад большых населеных пунктаў. У леташнім годзе сябры брыгадаў прачыталі для насельніцтва звыш 95 тысячаў кладаў. Сіламі актыву культурна-асьветных установаў было арганізавана 7 000 канцэртаў і выступленьнаў гурткоў мастацкай самадзейнасьці. («Зьвязда» за 21 сакавіка 1952.)

РАМОНТ БЕЛАРУСКАГА ДОМУ Ў ЛЁНДАНЕ

Згуртаваньне Беларусаў у Вялікабрытаніі атрымала ад ангельскіх уладаў 881 фунт на рамонт і аднаўленьне Беларускага Дому ў Лёндане.

Час працуе на нашую карысьць

(Заканчэньне)

для ўсіх бяз выключэньня народаў, нясе нерасейскім народам і нацыянальную сьмерць, у той час, калі нацыянальныя асьпірацыі расейцаў пры ніводным з цароў ня былі забясьпечаныя ў такой вялікай меры, як пры Сталіне. Дамаганьні новай палітыкі вызваленьня для паняволеных расейскім бальшавізмам народаў, пэўне-ж, ня выплываюць зь нейкага асаблівага да гэтых народаў пачуцьцёвага сэнтымэнту, але із правільнага зразуменьня рэальных карысьцяў, якія можа такая палітыка прынесьці. Таму гэтае зразуменьне многімі амэрыканцамі тэй вялізарнай ролі, якую ў працэсе антыбальшавіцкага змаганьня могуць адыгрываць нерасейскія народы, можа быць гарантыяй, што якраз у гэтым кірунку будзе ў далейшым эвалюцыянаваць амэрыканская палітыка.

Пры ўсім гэтым нельга аднак пападаць у цеэразьмерны аптымізм, бо дамаганьні Кэрстэна, Армстронга й іншых кангрэсмэнаў гэта яшчэ не палітыка, але ўсяго толькі лёзунгі. Да грунтоўнай зьмены амэрыканскай палітыкі яшчэ вельмі далёка. Навет у выпадку перамогі рэспубліканцаў на прэзыдэнцкіх выбарах, што зьяўляецца вельмі праўдападобным, яшчэ цяжка спадзявацца, што амэрыканская замежная палітыка ў дачыненьні да падбальшавіцкага Ўсходу пойдзе адразу па тэй лініі, якой дамагаецца Кэрстэн. Ня рэдка бывае, што палітычная партыя іншыя стаўляе лёзунгі, калі яна знаходзіцца ў апазыцыі, і зусім іншыя, калі дойдзе да ўлады. Гэта апошняе мы можам абсэрваваць на прыкладзе палітыкі Чэрчыля, як лідэра ўрадавай апазыцыі, і Чэрчыля, як цяперашняга шэфа брытанскага ўраду.

Аднак ужо сам факт, што ў Амэрыцы паўстаюць што раз мацнейшыя галасы за рэвізыяй дасюлешняй замежнай палітыкі ў дачыненьні да Савецкага Саюзу й паняволеных ім народаў, за шуканьнем новых, больш правільных шляхоў да зьнішчэньня бальшавізму, зьяўляецца зьявішчам вельмі пацяшаючым. А тое, што такія прыязныя нам галасы выходзяць якраз з радоў рэспубліканскай партыі, павінна нас многа абнадзейваць у выпадку рэспубліканскай перамогі на прэзыдэнцкіх выбарах. У кажным выпадку ў Амэрыцы час працуе на нашую карысьць.

Язэп Каранеўскі

ЯКУБ КОЛАС (23)

НОВАЯ ЗЯМЛЯ

П А Э М А

XXVI

АГЛЯД ЗЯМЛІ

Прайшло ў Парэччы лет нямала;
Яно-ж ня цешыла Міхала,
Хоць тут мясьцінка гожа, міла
І так гарнула, так хіліла
К сабе і лесам, і лугамі,
І старасьвецкімі дубамі!
Ды што краса без ауладаньня?
Адно пустое парываньне,
У цьме далёкі блеск зарніцы:
Ўсё гэта — скарбы чужаніцы,
Магната князя Радзівіла,
А ты, пакуль ёсьць рух і сіла,
Служы панам, зьбірай іх крошкі
І ведай цьмяныя дарожкі
Батрацкай долі да магілы,
Служы, пакорны і пахілы,
Служы з-за панскага агрызка
І заўжды гніся нізка-нізка!
Няўжо-ж і век прабыць слугою
І чуць пагрозу над сабою,
Што пан у кажную хвіліну
Цябе пагоніць, як скаціну?
Пагоніць вон без разважаньня,
Бо пан ня мае спагаданьня,
Што трэба жыць зь сям'ёй на сьвеце,
Што ты, як рыба тая ў сеці,
Ня маеш волі, ні разгону,
Што ты ня чуеш жыцьця звону,
Што гэты сьвет табе завязан
І шлях прасторны твой заказан.
А дзе-ж той выхад? дзе збавеньне
Зь няволі цяжкай, з паланеньня?
Адзін ён ёсьць: зямля, зямля,
Свой пэўны кут, свая ральля:
То — наймацнейшая аснова
І жыцьця першая умова.
Зямля ня зьменіць і ня зрадзіць,
Зямля паможа і дарадзіць,
Зямля дасьць волі, дасьць і сілы,
Зямля паслужыць да магілы,
Зямля дзяцей тваіх ня кіне,
Зямля — аснова ўсёй айчыне.
Міхал у часе вандраваньня
На адзіноце сам з сабою,
З гарачым сэрцам і душою
Разьвязваў важнае пытаньне
Аб той зямельцы аб уласнай.
Яна сьвяціла зоркай яснай,
Яна гарнула і хіліла,
Бы нейкіх чар нязнаных сіла.
Свая зямля, свая пасада!
Ці ёсьць мацнейшая прынада?
Міхал станоўка, ненарокам
Ішоў да мэты крок за крокам.
Ён паскупеў і нават значна.
Што-ж? лепей зьесьці ня так смачна,
Загнаць запас на хлеб, на сала,
Абы капейка перапала,
І лішні выгадаць рубель
Ды палажыць яго ў кашэль.
Наогул трэба жыць больш змысла
І больш мяркоўна, болей сьцісла,
Трымаць зачыненымі губкі
І меней траціць на пакупкі.
І так пацІху ды памалу
Прыдбалі трохі капіталу,
Каб хоць пачатачак зрабіць
І першы камень залажыць
На груньце вольнае зямелькі,
Адной-ядынай збавіцелькі
Ад панскай ласкі і апекі,
І плюнуць ім за тыя зьдзекі,
Што так уеліся ўжо ў косьці, —
Калом зямля вам, ягамосьці!
Цаною доўгага шуканьня,
Парады, спрэчак, разважаньня
І гэтых мысьляў натужэньня
І нястрыманага імкненьня
Ня знаць ні службы той, ні пана,
Была зямелька апытана.
Яе Міхал — прыпомнім гэта —
Апісваў фарбамі паэта,
Апісваў шчыра, ўсё зазначыў,
Хоць ён зямлі тае ня бачыў;
Ды мала што: ніхто ніколі
Ня бачыў сьветлай райскай долі,
Але той рай мы так малюем,
Што асалоды яго чуем.
Ды тут замецім стараною:
Ці не зьяўляецца маною —
Прашу прабачыць мне за слова —
Ўся гэта райская размова?
Але пара, пара ў дарогу,
Бо час прыстаць к свайму парогу,
Пакуль жаданьне не астыла,
Пакуль ахвота ёсьць і сіла.
Агледзіць трэба землю тую,
Каб не гадаць, ня йсьці ўсьляпую,
Аб чым была ўжо пастанова;
Няхай зямелька скажа слова
І твар пакажа свой выразна,
І гэта будзе болей важна,
Чым тая іх уся размова.
І вось пад восень прад сяўбою,
Парадзіўшыся між сабою,
Міхал з Антосем воз прыбралі,
Каня запрэглі, пастаялі
Ў нейкім смутным разважаньні,
Ў настроі новым, хваляваньні:
Дарога, даль і лёс нязнаны
Глядзяць нявeтла скрозь туманы.
Эх, ты, жыцьцё, жыцьцё людзкое!
Няма табе, няма спакою:
Ты — суматоха, вір бурлівы,
Ў табе загіне баязьлівы,
Як парахно, як зерне тое...
— Ну, будзем ехаць! — Едзьма, браце! —
На момант ціха стала ў хаце,
Куды мужчыны завіталі,
Спыніліcь, шапкі пазьнімалі,
Прад абразамі гнуць галовы.
— Бывайце-ж, мілыя, здаровы!
— Ну, час вам добры, едзьце з Богам! —
Ім кажа маці за парогам,
Жадае шчасьця і дабра.
Мужчыны рушылі з двара,
На воз паселі і ўздыхнулі
Ды ўлева к дубу павярнулі.
Уськінуў жвавы конік грывай,
Два разы пырхнуў выразьліва —
Відаць, далёкую дарогу
Пачуў Сівак, забіў трывогу
І, шыю выгнуўшы дугою,
Пабег вясёлаю трусцою
Па гладзі мяккага дзірвана.
Алесь і Костусь з-за паркана
Глядзелі ім усьлед маўкліва,
І думка нейкая тужліва
На смутных тварыках блукала
І ценем вочы засьцілала;
І ім здавалася, што зь імі
Дзяліліcь жальбамі сваімі
І дуб стары, і той будынак,
І лазьнячок ускрай лагчынак,
І гэты лес, і само неба:
Чаго людцам, чаго ім трэба?
Нашто шукаць зямлі далёка?
Зайздросна ты, людзкое вока!
Хіба тут цесна? сьвету мала?
Няма работы для арала
Ці для сярпа, або для коскі?
Ці ня прыгожа ў кроплях роскі
Гарыць-ірдзіцца дрыгаценьне,
Як нейкі вобраз лятуценьня,
Адбітак вечнае красы?
Ці не багаты тут лясы
І рознай пташкай, і зьвярамі,
Арэхам, ягадай, грыбамі? . .
Эх, вы, нявіннасьць і прастэча!
Цямны вам лёсы чалавечы.
Але напэўна і мужчыны
Паважнасьць гэтае хвіліны
Ня менш ад хлопцаў адчувалі,
І нейкі час яны маўчалі,
І кажны ў думках сам з сабою
Размову меў часінай тою.
Ды што гадаць аб гэтых словах,

Беларуская эміграцыя у ЗГА

(Працяг з папярэдняга нумару)

Новая беларуская эміграцыя ў ЗГА. З паміж новай беларускай эміграцыі першымі прыехалі сюды, бо яшчэ ў 1948 годзе, колькі зь кірунку русафільска-русыфікатарскага, звычайна званага «зарубежніцкім». Яны хацелі ўтварыць тут свой цэнтр і сьцягнуць сюды ўсіх сваіх. Ім у гэтым шмат памагалі расійцы, а нямала й украінцы. Але дзякуючы гэтай помачы, вялікая часьць іхных людзей лучыла ў мясцовасьці глухія, далёкія ад вялікіх цэнтраў, у мясцовасьці, дзе заработкі малыя, а жыцьцё няцікавае. Першыя й наступныя за імі імігранты зь беларускага нацыянальнага кірунку патрапілі болей зрабіць дзеля прыезду сваіх ДП, дарма што неарганізавана й бяз чужой помачы. Тыя, каму яны выстараліся забясьпечаньні («ашурансы»), прыехалі ў мясцовасьці зусім добрыя. Менаванымі дзьвюма «дарогамі» прыехалі ў Амэрыку тыя беларускія высяленцы й уцекачы, што жылі ў беларускіх нацыянальных або зарубежніцкіх табарах і адно мала з тых, што жылі ў іншых табарах або прыватна.

Дзеля таго, што бальшыня беларусаў у Нямеччыне жыла не ў беларускіх табарах і ня мела сувязі зь беларускімі нацыянальнымі арганізацыямі, дык наколькі яны выехалі ў Амэрыку, зрабілі гэта рознымі іншымі дарогамі; пры гэтым — каторы ўжо раз аказалася, — што чураючыся або хоць-бы старонячыся сваіх, а жывучы сярод чужых або прыкідваючыся чужымі, яны ня толькі асабіста ня выгралі, але наадварот звычайна шмат страцілі.

Можна ўважаць, што рознымі дарогамі прыехала калькінаццаць тысячаў беларускіх высяленцаў у Задзіночаныя Гаспадарствы Амэрыкі. Ведама, што ня ўсе яны нацыянальна сьведамыя (ідэйныя), а дзейных і зусім мала.

Як жывець новая беларуская эміграцыя ў ЗГА? Перш чымся перайсьці да арганізацыяў, раскажу пра жыцьцё нашых новых тут імігрантаў наагул, як беларускіх людзей. Жывецца ўсім добра. Я ня знаю ніводнага, каторы гараваў-бы з прычыны нястачы. Праўда, было колькі прыпадкаў, што лучыўшы ў глухую мясцовасьць да нягодных гаспадароў або прадпрыемцаў, людзі гаравалі й ледзь не галадалі; але, маючы сувязь із сваімі родзічамі, яны борзда пераехалі ў іншае месца й жывуць добра. Ня ўсе адылі аднолькава маюцца. Вельмі добра чуюцца нестарыя людзі фізычнае працы; а калі яны маюць «залатыя рукі» (майстры), разумную галаву, але не «смаляное горла», дык ім тут проста рай. Ведама, шмат гарэй фізычным работнікам старым.

Шмат гарэй із інтэлігенцыяй. Наагул інтэлігенцыю тут жджэ фізычная праца. Праўда, інжынеры, навучыўшыся гаманіць паангельску, могуць дастаць добра платную работу ў сваім або блізкім да свайго фаху. Гарэй із лекарамі; каб адзержыць права практыкі, яны мусяць ня толькі ўмець паангельску, але й адбыць гады два практыкі ў шпіталю, дзе мусяць рабіць па 104-112 гадзін у тыдзень і тады здаць эгзамен. Практыкуючы ў шпіталю дастаюць звычайна 75-100 даляраў у месяц, апрача таго вельмі добрую яду і пакоік сабе на жыцьцё. Затое адзержыўшы права практыкі, лекар тут вялікі пан, бо лячэньне ў Амэрыцы дарагое. Зь беларускіх лекараў я знаю толькі аднаго, што ўжо мае права амэрыканскага лекара. Але найцяжэй гуманістым, прыроднікам, праўнікам, філялёгам, гісторыкам, геаграфам, біялёгам. Тут трэба адрозьніваць два тыпы — тып вучонага й тып культурніка. Людзям першага тыпу, асабліва малодшым, лягчэй выбіцца, чымся людзям тыпу другога. Вучоны або нат толькі чалавек з прыгатоваю да навуковай працы, калі ён упорысты й кідлівы, мае шмат шанцаў дастаць працу ў сваёй альбо блізкай да сваей спэцыяльнасьці або нат зрабіць навуковую кар'еру. І знацьцё ангельскай мовы ад такіх вымагаецца адно на толькі, каб ён разумеў і яго разумелі. Гэтак адзін беларускі др. інжынер аграном прыехаў у Амэрыку зараз па сканчэньні ўнівэрсытэту ў Нямеччыне. Прарабіўшы фізычна адзін год, ён дастаў месца асыстэнта прафэсара ў унівэрсытэце, спэцыялізуючыся з агранома на хіміка. Яму навуковая кар'ера забясьпеченая.

З культурнікамі справа горшая. Людзі, што ў сваей, ведама вольнай, незалежнай Бацькаўшчыне, былі-б карыснымі адвакатамі, судзьдзямі, вучыцелямі сярэдніх школаў або адміністратарамі, тут працы ў блізкім да свайго фаху знайсьці ня могуць; праўнікі наагул не, а іншыя адно тады, калі-б воладалі так ангельскай моваю, як самі амэрыканцы, што для вырослых немагчыма. Як прыклад, няхай паслужыць, што чалавека, каторы скончыў у свой час слаўную калегію ў Амэрыцы, а пасьлей у Эўропе ўнівэрсытэт із галоўнай спэцыяльнасьцяй ангельскай мовы, ня прынялі за вучыцеля ў пачатную школу, ані нат да кантакту ад школы з бацькамі вучняў, бо ня мае ў мове ангельскага акцэнту.

Некаторай прадухаю для інтэлігенцыі з вышшай асьветаю менаваных дзьвюх категорыяў стаўся East European Fund. Ён даець некаторым стыпэндыі на навуковае апрацаваньне тэмаў дзеля дасьледваньня СССР. Стыпэндыю выдаюць толькі паходзячым із СССР, бо ўважаюць, што яны найменей прыгатаваўшыся да жыцьця на Захадзе, а, з другога боку, лепей знаюць СССР. З нашых 4 чалавекаў мае цяпер навуковыя стыпэндыі. Стыпэндыя 250—300 даляраў у месяц, што не перавышае, альбо мала перавышае плату добра аплачванага фізычнага работніка (ня майстры). Добры майстра, якімі нашыя новыя імігранты бываюць толькі як вынятак, тут заробе 300—400 дал. у месяц. Хто адзержуе стыпэндыю, таго іншыя з нашых уважаюць за «непрацуючага», хоць ён ня меней працуе, чымся на фізычнай рабоце, адно што дзенны расклад работы ад яго залежа.

Наагул інтэлігенты, як і ў іншых краёх нашае эміграцыі, працуюць тут фізычна. Маладыя даволі лёгка да такой работы прывыкаюць. Старшым, што маюць пад 50 і болей год, шмат цяжэй. Некаторыя з гэтых просьле асьмігадзіннай работы ўжо болей нічагусенькі рабіць ня могуць. Тым, што маюць 60 і болей год, цяжка знайсьці работу. А калі зноўдуць, дык яна не аплачваецца нармальна. Гэтак, адзін наш заслужаны дзеяч дастаў работу чышчэньніка ў каталіцкім «доме старых», дзе зь яго меней вымагаюць і плацяць 50 даляраў у месяц, ежу (горшую, як лекарам) і пакоік.

Ідэйная праца імігрантаў. Для беларускай справы працуе мала імігрантаў. Іншыя застаюцца бязьдзейнымі, абмежуючыся добрымі жаданьнямі. Яны ня ўмеюць і ня хочуць працаваць. І ня ўмеюць дзеля таго, што ня хочуць, бо каб хацелі, то знайшлі-б сабе адпаведную працу або яе навучыліся-б рабіць. Галоўная віна ў бязьдзейнасьці самых бязьдзейных. Прычына ёсьць і ў тым, што ў нас у мінуласьці мала вымагалі працы ад сьведамых беларусаў. Усю працу выцягваў на сваіх плячох грудок адданых для ідэі людзей; калі іншыя прыялі іхнай працы, то ўжо ўважалася добрым. Запраўды кажны інтэлігентны эмігрант можа і павінен працаваць для справы свайго народу, нат тыя, што, прыйшоўшы ўвечары з работы, ня маюць сілы таго дня нічога рабіць, але застаецца вольная субота й нядзеля. Іншы раз проста не разумееш людзей. Вось муж і жонка. Абое інтэлігентныя ідэйныя беларусы. Апавядаюць, як бальшавікі вывезьлі беларусаў на Котлас із цэлага Лагойскага раёну, жанчына нат пры гэтым плача, дарма што гэта дзеялася даўно. Просім апісаць гэта. Не, ня пішуць. Другая, меншая віна за бязьдзейнасьць бальшыні ляжыць на кіраўніцтве арганізацыяў. Што да так званых простых, неінтэлігентных людзей, дык яны могуць рабіць добрую нацыянальна ўсьведамляючую працу, але мусіць быць ініцыятыва й пакіраваньне працаю з боку арганізаваных інтэлігентаў, прынамся датуль, пакуль людзі ня ўцягнуцца ў работу. Кіраўнікі арганізацыяў вольныя ад віны тады, калі яны на толькі занятыя — з прычыны бязьдзейнасьці іншых — канкрэтнай ідэйнай працай, што ў іх не стаець часу на ініцыятыву для іншых і пакіраваньня іхнай працаю.

Ахвярнасьць эміграцыі. Далёкая ад здавальняючай. Але гэтага ня можна казаць аб усіх і ўсіх вінных і нявінных тапіць у саладусе, як гэта зрабіў набожны «Зьніч», а за ім паўтарыла й «Бацькаўшчына». Некаторая частка з паміж нашых людзей ёсьць вельмі ахвярная. Найменей ахвярнымі на беларускую справу ёсьць тыя, што мала або й нічога ня робяць, дарма што, здавалася-б павінна быць наадварот. Як і ў бязьдзейнасьці, галоўная прычына ў узгадаваньню. Ёсьць і іншыя, меншыя прычыны, але пра іх іншым разам.

(Заканчэньне ў наступным нумары)

За праграму вызваленьня

(Заканчэньне)

кі павінны мець — паводля Кэрстэна — свае нацыянальныя сьцягі, свой уніформ і свае адзнакі. Яны павінны быць прыдзеленыя да збройных сілаў Атлянтычнага Пакту або да амэрыканскай арміі.

Ідучы далей, чымсьці кангрэсмэн Армстронг, які прапанаваў стварэньне Арміі Вызваленьня, зложанай з уцекачоў з краёў, анэктаваных Расеяй пасьля 1939 году, Кэрстэн дамагаецца стварэньня таксама вольных батальёнаў расейскіх, беларускіх і ўкраінскіх, побач з польскімі, чэскімі, славацкімі, мадзярскімі, румынскімі, баўгарскімі, альбанскімі, кітайскімі, летувіскімі, латыскімі і эстонскімі, падчырківаючы, што яны былі-б магутнымі магнэсамі для жаўнераў з сатэлітных арміяў, як і чыста савецкіх войскаў.

Уцекачы, якія ўсьцяж прыбываюць з за зялезнай заслоны, спачатку павінны атрымаць апеку ў цывільных лягерах на граніцы, а пасьля гэтага на дабравольных прынцыпах павінны быць накіроўваныя ў вайсковыя пункты для ўключэньня іх да нацыянальных вайсковых адзінак. Кангрэсмэн Кэрстэн уважае, што ў ходзе разьвіцьця гэтых адзінак будзе паважна зьмяншацца патрэба трыманьня вялікіх збройных сілаў Амэрыкі ў Эўропе. Ён зацытаваў аднаго прадстаўніка Пэнтагону, які яму сказаў: «Адзін польскі, чэскі, мадзярскі ці іншы батальён усходняэўрапэйскі ёсьць вартым цэлай амэрыканскай, брытанскай або францускай дывізыі, калі напроціў яго стаяць сатэлітныя арміі Сталіна». Другі амэрыканец, які вярнуўся з Эўропы, прабыўшы тры з палавінаю гады сярод уцекачоў з за зялезнай заслоны, быў думкі, што такія адзінкі зьнішчылі-б маральную сілу камуністычнай арміі.

Сам Кэрстэн надзеіцца, што калі паўстануць вольныя ўсходняэўрапэйскія батальёны, то на выпадак вайны 60 сатэлітных дывізыяў можа перайсьці на бок Захаду. Гэныя прымусовыя жаўнеры пераходзілі-б на другі бок фронту паадзіночна або групамі, або здаваліся-б масава, падобна як савецкія аддзелы ў 1941 годзе. Яны таксама могуць — на думку Кэрстэна — зарганізаваць зброй ныя паўстаньні на сваей собскай тэрыторыі.

Кэрстэн перасьцярагаў, што невыкарыстаньне закону, які даваў права й магчымасьці тварэньня вайсковых адзінак спасярод уцекачоў, будзе для Амэрыкі шкодным. Факт, што на працягу васьмі весяцаў ад часу падпісаньня прэзыдэнтам ЗША гэтага закону, гэтыя адзінкі не паўсталі, тлумачыць Кэрстэн сьляпым абстойваньнем амэрыканскім урадам палітыкі паўстрымоўваньня Расеі й адкіданьнем ім палітыкі вызваленьня.

Запэўняючы ўзноў, што рэспубліканцы жадаюць палітыкі вызваленьня, Кэрстэн падчыркнуў, што такая праграма прынесла-б амэрыканскаму народу пэрспэктыву заканчэньня сталай вайсковай службы й марнаваньня сілаў і сродкаў у розных карэйскіх імпасах у цэлым сьвеце. Яна прывяла-б да зьнішчэньня камуністычнай загрозы вайны ў ейных асновах.

«Мір, якога жадае сьвет, гэта ня мір шляхам торгу із Сталінам і ягонай шайкай праступнікаў, але мір свабоды й справядлівасьці для ўсіх» — закончыў кангрэсмэн Кэрстэн. **(-іч)**

Амэрыканскі часапіс аб расейскім імпэрыялізьме

Амэрыканскі журнал нямецкай мовай «Ost Probleme», які выходзіць у Нямеччыне й зьмяшчае матарыялы аб ідэалягічных праблемах камунізму, да апошняга часу знаходзіў у Савецкім Саюзе толькі расейцаў і старанна замоўчваў аб нацыянальных праблемах нерасейскіх народаў СССР. Першым адхіленьнем ад гэткага становішча было перадрукаваньне ў нумары 24 за 14 чэрвеня сёлета артыкулу П. Мэера зь ньюёрскага палітычнага журналу «Commentary» аб жаролах савецкага імпэрыялізму. У гэтым артыкуле аўтар падчырківае, што на шляху да поўнага разьвіцьця савецкай экспансыўнай палітыкі стаялі дзьве ідэалягічныя труднасьці, пайменна: прынцып вызнаньня права на самавызначэньне народаў і прынцып раўнапраўнасьці ўсіх народаў і іхнай культуры. Абодвы прынцыпы належылі да найвышэйшых законаў камуністычнай дактрыны. Мэер даводзіць, што савецкі рэжым паступова пачаў абмяжоўваць правы народаў Савецкага Саюзу, што раз больш завастраючы дзяржаўны цэнтралізм. Ён прыводзіць прыклады вынішчэньня нацыянальнай апазыцыі ў нерасейскіх рэспубліках і насаджваньня вялікарасейскіх камуністых на галоўныя становішчы гэтых рэспублікаў. Мэер піша: «Да другой сусьветнай вайны роспач агарнула мільёны украінцаў, беларусаў, крымскіх татараў і каўкасцаў у такой меры, што яны былі згодныя вітаць кажнага, навет Гітлера, як вызвольніка. Аднак калі чырвоная армія ўзноў захапіла гэныя тэрыторыі, было зьліквідавана некалькі меншых рэспублікаў, а іхняе насельніцтва было дэпартаванае або вынішчанае. Гэтак закончылася савецкая нацыянальная палітыка арганізаваным забойствам народаў». Далей Мэер піша, што далейшае разьвіцьцё прывяло напасьледак да афіцыйнай рэвізыі камуністычнай ідэалёгіі, і Сталін у прамове з 24 траўня 1945 г. вызнаў расейцаў за вядучы народ Савецкага Саюзу. А таму, што ў камуністычнай ідэалёгіі кіраваць абазначае адначасна дыктаваць — партыйны апарат пачаў так інтэрпрэтаваць словы Сталіна, што кіруючую ролю расейцаў вызнана таксама ў дачыненьні да мінуўшчыні; савецкі імпэрыялізм прабудзіў да новага жыцьця расейскі нацыяналізм.

Што не адбіліся ў размовах?
Мінём дарогі, іх малюнкі,
Ім не падведзены рахункі;
Яны заўсёды сьвежы, новы
І многадумны, настраёвы,
Іх ні прайсьці, ні азірнуць,
Яны сваім жыцьцём жывуць.
Ды ўсё-ж зазначыць я тут мушу —
Міхал з Антосем сваю душу
Дарогай цешылі нямала.
Прад імі Случчына ляжала,
Старонка міла і багата.
Народ, відаць, жыў панавата,
Прынамсі, добра і заможна,
Па ўсім аб гэтым судзіць можна:
Па ветракох, такіх удумных,
І па абэржах, гэтых гумнах,
Па старасьвецкіх азяродах,
Па гарбузох на агародах,
Па тытуну і па садочках,
Дзе хаты ніклі, бы ў вяночках.
А тыя ліпы ці таполі!
Такіх ня бачылі ніколі:
Разьвіслы, тоўсты, сакавіты,
Гамоняць зь небам — паглядзі ты!
За многа вёрст здалёк відаць.
— Ну, дрэвы! нечага сказаць;
Зямля, брат, сілы многа мае —
Такія вежы выганяе!
А роўнядзь, роўнядзь! як далоні! —
Міхал зазначыць ці Антоні:
— Эх, брат, зямля: ўміраць ня трэба,
Не пашкадуе табе хлеба.
Ўсё прыцягала іх увагу:
Ці ўстрэнуць родную сярмягу —
І людзі простыя так ветлы,
І погляд добры іх і сьветлы
Так да душы і пранікае
І сэрца цешыць і ласкае;
Ці хутарочак пападзецца,
Ну, як знаёмым, усьміхнецца!
Ці гэта вёска зь ветракамі
І з прыдарожнымі крыжамі, —
Ўсё так павабна, так адметна,
І ўсё вітала іх прыветна,
Бы тая блізкая радня.

На трэцьцю ранічку да дня —
Мужчыны трохі і блудзілі,
Дарога-ж мерылась на мілі —
Яны прыклыгались да мэты,
Каб аглядзець куточак гэты.
Міхал зьлез з возу, кінуў вокам,
У двор шыбуе мерным крокам,
Ідзе, гасподу разглядае.
Яна ня досыць маладая;
І на двары ня вельмі ладна,
Ўсё нейк раськідана, нясклaдна,
Як-бы будынкі між сабою
Жылі ня ў згодзе, бралі з бою
Мясьцінкі тыя, дзе стаялі,
Адна другую адпіхалі,
Або ляпіліся няўклюдна.
І каля хаты было брудна;
І навет гэта сама хата
Была залішне праставата:
Абрэз страхі йшоў коса, крыва,
І гэта стрэшка шалудзіва —
То голы плех, то кучка моху,
І ўся дзіравілась патроху,
І нават комінак шчарбаты,
Ну, адным словам — гора-хата,
Сваім прыгоствам ня хіліла.
Але ня ў хаце сэнс і сіла.
Бо хаце можна раду даць
І на свой густ пабудаваць,
І хата стане больш вясёла,
А не такая, вось, стадола,
Наогул хата — справа дробна,
Абы зямля была ўпадобна.
Міхал яшчэ раз кінуў вокам,
Э, хата — глупства: лес пад бокам.
З такою думкаю ў вакенца
Міхал пастукаў пужаленцам.
На гэты стук у яме-хаце
Наўперад рыпнулі палаці
І зварухнуўся край бярлогі,
А потым шлопнулі ўжо ногі;
Сам гаспадар, кудлач заспаны,
Ідзе на стук неспадзяваны
Хадою важнаю індыка.
— Ці тут жыве Хвядос Хадыка? —
Міхал пытае, жджэ адказу,

Адказ даецца, ды ня зразу,
Як падабае ў такім стане.
— Тут, тут! А скуль вы, мой васпане?
І хто такі сам, ягамосьцю? —
Хвядос пытаньне ставіць госьцю,
Вачэй ня зводзіць зь яго твару.
— Здалёк мы, пане гаспадару:
Чатыры мілі за Нясьвіжам
(Міхал лічыў Нясьвіж Парыжам,
Усім вядомым на ўсім сьвеце),
І мы вас маём на прымеце.
Даведаліся ад людзей,
Што пан Хадыка, дабрадзей,
Сваю пасаду спродаць мае.
— Так. Справа, значыцца, такая!
То пачакайце-ж, калі ласка! —
І зьнікла ўраз яго апаска
(Ня шкодзіць быць і асьцярожным
Прад незнаёмым падарожным).
Хадыка зараз захадзіўся
І аканчальна абудзіўся,
Кажух накінуў ды йдзе ў сені,
І таго страху няма й цені:
Глядзіць прыветна, як на брата.
— Заходзьце-ж, брацiку, да хаты..
Ды вы з канём? дык заязджайце,
Вось тут пад клуняю стаўляйце
Сюды, за гэты стог саломы! —
Гамоняць, бы даўно знаёмы,
Адны другім так моцна рады!
Няма ні хітрыкаў, ні зрады,
Ні гэтай фальшы, ні падкусы;
Ідзе гаворка бяз прымусу,
Хвілінак першых палі путы,
І душы насьцеж разамкнуты.
— Сюды, сюды кіруйся, браце:
І месца будзе й корму хваце.
Там за аўсянымі снапамі —
Ядзяць іх мухі з камарамі —
Ляжыць і кошаніна й віка —
Не агалеў яшчэ Хадыка!
— Каня адпрэглі, воз прыбралі,
На прыгуменьні пастаялі;
Ніяк ня скончыш той размовы,
Бо людзі сьвежы тут і новы,
Кранеш адно, ўсплыве другое;

Такі-ж і трэба сёе-тое
Абмеркаваць як мае быць,
Аб тым, аб сім пагаманіць
І з той размовы асьцярожна
Што-небудзь вывудзіць і можна,
Ці слоўка, рысачка якая, —
Ўсё гэта часам памагае
Зірнуць на справу іншым вокам
І падыйсьці да яе бокам
І стала ясна з той размовы,
Якія цяжкія умовы —
Няхай іх людзі лепш ня знаюць —
Прадаць зямельку прымушаюць.
— Пакрыўдзіў Бог мяне сынамі,
Ядзяць іх мухі з камарамі!
Няма сыноў — няма падмогі,
А сам я стаў слабы на ногі.
Бракуе сілы мне, браточкі!
Няма, мінуліся гадочкі,
Калі зямлю вярнуў Хадыка
Ня горш вала таго ці быка.
Зямля-ж тут, брацы, залатая:
Цаны яна сабе ня мае!
Але вядома, браце мілы:
Тут рукі трэба, сілы, сілы,
А іх няма, заўважце самі,
Ядзяць іх мухі з камарамі!
І я — скажу вам па сумленьню —
Больш к гандлю маю нахіленьне.
Дык вось чаму я, ягамосьці,
Мае вы міленькія госьці,
І прадаю сваю пасаду, —
Казаў Хадыка ўсё да ладу
І так праконана, праўдзіва,
Што нашы купчыкі маўкліва
Ківалі толькі галавамі
Ды усьміхаліся часамі;
Але цішком самі сабе
Напэўна мысьлілі другое:
„Сьпяваеш добра, ды ці тое?
Вярзеш, брат, грушу на вярбе”.
— Хадзем у хату, мае браццы;
Ня грэх было-б пасілкавацца
Хоць верашчакаю з блінамі,
Ядзяць іх мухі з камарамі!

(Заканч. разьдзелу ў наступным нумару)

Новыя спробы тварэньня супрацьбальшавіцкага фронту

Пасьля таго, калі зь віны расейцаў разваліліся былі першыя спробы стварэньня супольнага фронту антыбальшавіцкага змаганьня, Амэрыканскі Камітэт Вызваленьня Народаў Расеі не пакінуў сваіх стараньняў, каб гэткі супольны фронт усё-ж такі паўстаў. Вынікам гэтых стараньняў была канфэрэнцыя, праведзеная 19—21-га чэрвеня сёлета ў Штарнбэргу (Нямеччына). Дзеля паінфармаваньня чытачоў «Бацькаўшчыны» аб гэтай канфэрэнцыі, прыводзім ніжэй поўнасьцю прэсавы камунікат, выдадзены Прэзыдыюмам канфэрэнцыі.

«Штарнбэрская канфэрэнцыя расейскіх і нацыянальных арганізацыяў, скліканая 19 чэрвеня 1952 году з мэтаю знаходжаньня прыктычных шляхоў дзеля стварэньня адзінага антыбальшавіцкага цэнтру, 21 чэрвеня сваю работу скончыла.

У працы канфэрэнцыі прынялі ўдзел наступныя арганізацыі:

Азэрбайджанскі Камітэт Нацыянальнага Адзінства,
Беларускі Антыбальшавіцкі Фронт,
Грузінскі Нацыянальны Саюз,
Ліга Змаганьня за Народную Свабоду,
Задзіночаньне Армянскіх Змагароў за Свабоду,
Расейскі Народны Рух,
Паўночна-Каўкаскае Нацыянальнае Задзіночаньне «СКАНО»,
Саюз Змаганьня за Вызваленьне Народаў Расеі,
Туркестанскі Нацыянальны Камітэт «Туркеллі»,

Пры поўнай адзінадушнасьці ўсіх ейных удзельнікаў знойдзены рэальныя прадпасылкі для разьвязаньня галоўнай задачы, што стаяла перад арганізацыямі, прадстаўленымі на данай канфэрэнцыі.

Канфэрэнцыя стварыла дзьве спэцыяльныя камісыі:
а) часовую міжнацыянальную падгатаваўчую камісыю, і
б) часовую падгатаваўчую радыё-камісыю.

Камісыям даручана закончыць у найбліжэйшы час усю падгатаваўчую работу да скліканьня пленуму дзеля стварэньня адзінага палітычнага цэнтру.

Канфэрэнцыя ў Штарнбэргу, што праходзіла пад знакам абгаварэньня практычных пытаньняў змаганьня з бальшавізмам, паказала поўную магчымасьць стварэньня адзінага фронту расейскіх і нацыянальных палітычных арганізацыяў на прынцыпах парытэтнасьці й раўнапраўнасьці яе ўдзельнікаў.»

Столькі гаворыць сам камунікат. А таму толькі на гэтай падставе яшчэ цяжка ўсебакова ацаніць новыя спробы стварэньня супольнага з расейцамі фронту змаганьня з бальшавізмам, як і мэтазгоднасьць удзелу ў канферэнцыі і адной беларускай арганізацыі. Гэта зробім пазьней, калі спробы гэтыя выльюцца ў нейкую канкрэтную форму й калі абедзьве часовыя камісыі, створаныя на канфэрэнцыі, пакажуць сябе ў практычнай дзейнасьці.

Нашае становішча ў справе стварэньня супольнага палітычнага цэнтру дзеля практычнага змаганьня з бальшавізмам яснае; яно было дастаткова спрэцызаванае ў радзе артыкулаў, што друкаваліся ў «Бацькаўшчыне» на працягу апошніх дзесяці месяцаў. Мы ўважаем стварэньне такога палітычнага цэнтру за патрэбнае й да гэтага імкнёмся, як гэта заявіў Прэзыдэнт БНР інж. М. Абрамчык у сваім інтэрвью, дадзеным нядаўна «Бацькаўшчыне», **«не за ўсякую цану»**. Гаворачы канкрэтна, мы супраць такога цэнтру, які, будучы накіраваным супраць бальшавізму, адначасна замацоўваў-бы расейскія імпэрыялістычныя прэтэнсіі да нерасейскіх тэрыторыяў і народаў коштам іхнае волнасьці й дзяржаўнае незалежнасьці. Пад гэтай умовай мы таксама вітаем арганізацыю Амэрыканскім Камітэтам радыяперадачаў да народаў, паняволеных бальшавізмам, якія маюць быць адней із канкрэтных формаў антыбальшавіцкага змаганьня.

Праўда, у камунікаце аб Штарнбэрскай канфэрэнцыі ўжо не гаворыцца аб будучым самавызначэньні шляхам народнага галасаваньня-плебісцыту тых нерасейскіх народаў, якія ўжо даўно самавызначыліся, тым ня менш некаторыя пастановы гэтае канфэрэнцыі й іхняя рэалізацыя выклікаюць далёка йдучыя засьцярогі. Ужо само абазначэньне — «канфэрэнцыя расейскіх і нацыянальных арганізацыяў» ня можа прайсьці міма нашае ўвагі. Няўжо расейскія арганізацыі не зьяўляюцца нацыянальнымі? Ды не пра гэта тут ходзіць. Такая тэрміналёгія выразна наводзіць на думку, што расейскія арганізацыі зьяўляюцца зусім іншымі, чымсьці нерасейскія, што гэтыя апошнія — гэта толькі арганізацыі «меншинств» агульнарасейскай інтэгральнай цэласьці. Дзіўна таксама інтэрпрэтуецца «прынцып парытэтнасьці й раўнапраўнасьці» ўсіх удзельнікаў канфэрэнцыі. Бо, як даведваемся, абедзьве часовыя камісыі: камісыя палітычная й камісыя радыёвая творацца такім дзіўным спосабам, што ў іх палавіна сяброў зьяўляюцца расейцы, а толькі другую палавіну твораць нерасейцы. Пры гэтым у абедзьвюх камісыях зусім адсутнічаюць прадстаўнікі некаторых нерасейскіх арганізацыяў, бо іх ёсьць болей, чымсьці палавіна сяброў камісыяў, бо другую палавіну сяброў камісыяў, відаць на падставе «прынцыпу райнапраўнасьці», абсаджваюць расейцы.

Дык калі на гэтых «дэмакратычных» прынцыпах мае тварыцца супольны палітычны цэнтр, прыходзіцца вельмі моцна сумлявацца, ці ён наагул калі-небудзь створыцца.

Пісьмо у Рэдакцыю

Не адмоўцеся зьмясьціць наступнае маё асьветчаньне:

Апублікаванае ў № 18 «Бацькаўшчыны» маё пісьмо да Спадара Рэдактара ня было паагул прызначанае да друку. На жаль, Сп. Рэдактар памылкова зразумеў мае словы аб эвэнтуальным выкарыстаньні, бо пад словам «выкарыстаньне» я разумеў выкарыстаньне фактычных дадзеных пісьма. Вышэй азначанае пісьмо было падпісанае маім прозьвішчам і ніякіх засьцярогаў адносна падаваньня майго прозьвішча ня было ды й быць не магло, як у кажным прыватным пісьме.

У сувязі з зубаскальствам сп. Нямігі на тэму непадпісаньня пісьма, дык я павінен толькі зазначыць, што сп. Няміга правільна азначыў мяне, як аўтара непадпісанага пісьма. Я, на жаль, не магу зрабіць гэтага самага, бо на падставе ягоных вывадаў у «падпісаным» артыкуле, магу зрабіць толькі высноў аб ягонай прыналежнасьці да тараканяга роду, але не магу азначыць ягонай асобы на падставе ягонага подпісу. Такія подпісы, зьмяняныя з дня на дзень, нікага значэньня, як подпісы, ня маюць. Сяньня сп. Няміга падпісаўся Німігай, заўтра падпішацца Сьвісланчай ці Віслай, а пасьлязаўтра, у прыпадку шчырасьці, падпішацца Тараканом.

Калі ходзіць аб сам зьмест артыкулу сп. Нямігі, дык зь яго яўна відаць, што сп. Няміга знаходзіцца на шмат ніжэйшай узроўні нацыянальнага ўсьведамленьня ад сучаснага сярэдняга беларуса ДП. Я дапушчаю, што сп. Няміга належыць да старой эміграцыі, якая эміграваля зь Беларусі ў той час, калі амаль ніякай беларускай праблемы ў яе сяньняшнім аспэкце яшчэ ня існавала і, захаваўшы свае пагляды, піша анахраністычныя артыкулы. Дзеля гэтага я думаю, што чытач «Бацькаўшчыны» і бяз крытычнага разбору дапатопных паглядаў сп. Нямігі належна ацэніць шчыдоласьць ягоных паглядаў.

15. 6. 1952 **В. Мікалаеня**

Кажнаму беларусу -- родная песьня

ВЫЙШЛІ З ПРАДУКЦЫІ Й ПРАДАЮЦЦА ГРАМАФОННЫЯ ПЛІТКІ БЕЛАРУСКАГА СТУДЭНЦКАГА ХОРУ Ў ЛЮВЭНЕ ПАД КІРАЎНІЦТВАМ ПРАФ. М. РАВЕНСКАГА.

Частка плітак ёсьць меншага размеру (25 цм.), а частка большага размеру (30 цм.).

Пліткі меншага размеру зьяўляюцца наступныя:

1. **«Ні агонь гарыць» і «Пасею гурочкі»** — дзьве беларускія народныя песьні ў выканаваньні Студэнцкага Хору. Солё: В. Шчэцька.

1а. **«Бабка» і «Камар»** — дзьве народныя гумарыстычныя песьні ў выканаваньні хору. Солё: Я. Сенькоўскі.

2. **«Беларускі Нацыянальны Гымн»** у выканаваньні хору.

2а. **«Пагоня»**. словы М. Багдановіча, у выканаваньні хору.

3. **«Чаму-ж мне ня пець?»** — народная песьня ў выканаваньні хору.

3а. **«Хмель лугамі» і «Халімон»** — дзьве народныя песьні ў выканаваньні хору.

4. **«Паляса»** — народная песьня ў выкананьні хору. Солё: Ул. Цьвірка.

4а. **«Вечаркам»** — народная песьня ў выкананьні хору.

5. **«Магутны Божа»** — беларускі рэлігійны гымн, словы Н. Арсеньневай, у выкананьні хору.

5а. **«Достойно есьць»** — царкоўная песьня ў выкананьні хору.

6. **«Верую» (I)** — царкоўная песьня ў выкананьні хору. Солё: Ул. Цьвірка.

6а. **«Верую» (II)** — царкоўная песьня ў выкананьні хору. Солё: Ул. Цьвірка.

Пліткі большага размеру (30 цм.):

7. **«Слуцкія ткачыхі»** — словы М. Багдановіча, у выкананьні хору. Солё: Ул. Цьвірка.

7а. **«Вярба»** — народная песьня ў выкананьні хору.

8. **«Іжэ Хэрувімы» (I)** — царкоўная песьня ў выкананьні хору.

8а. **«Іжэ Хэрувімы» (II) й «Отчэ наш»** — царкоўныя песьні ў выкананьні хору.

Усе песьні зьяўляюцца кампазыцыяй праф. М. Равенскага за выключэньнем песьні «Ні агонь гарыць», якая ёсьць кампазыцыяй Чуркіна, і Беларускага Нацыянальнага Гымну.

Цана плітак безь перасылкі: меншыя пліткі каштуюць 1 ам. даляр або 48 бэльг. франкаў кажная, а большыя пліткі — 1,60 дал. або 78,50 бэльг. фр. Цана ўсіх плітак разам: 9 дал. або 400 бэльг. фр. безь перасылкі.

Рэкамэндуецца купляць сэрыямі дзеля выгаднейшай перасылкі.

Можна заказаць пліткі, плацячы за перасылку пры атрыманьні.

Купляць і выпісваць грамафонныя пліткі трэба з Цэнтралі Беларускіх Акадэміцкіх Арганізацыяў на Чужыне: 19, Place Hoover, Louvain, Belgique.

Свабода перадусім

Пад такім лёзунгам адбыўся 15 чэрвеня сёлета ў Манчэстары (Ангельшчына) дэманстрацыйны мітынг, зарганізаваны камітэтам пад такой-жа назвай — «Свабода Перадусім» (Freedom First). Гэты мітынг быў непасрэдным адказам на камуністычны фэстывалі моладзі, які адбываўся ў Шэфільдзе два тыдні раней. Галоўнай аднак мэтай мітынгу было зблізкэньне ангельскага грамадзянства з эміграцыямі паняволеных народаў.

Беларусы прынялі актыўны ўдзел у арганізацыі мітынгу як у манчэстарскім, гэтак і ў лёнданскім камітэце. Таксама й на сам мітынг зьявілася вялікая колькасьць беларусаў з Манчэстару й аколіцаў, а таксама з Брадфорду. Да зарганізаваньня ўдзелу беларусаў у маніфэстацыі прычыніліся галоўна манчэстарскія беларусы, як сп. сп. П. Шыркоўскі, М. Яськевіч, Ул. Гуцько й іншыя. Трэба адцеміць сумны факт, што, ня гледзячы на стараньні з боку беларускіх арганізатараў, якія раздалі карты ўступу ўсім бяз выключэньня беларусам, толькі частка сяброў арганізацыі ХАБР прыняла ўдзел у маніфэстацыі, а ў вакрузе Ёрк адзін зь лідэраў ХАБР забараніў удзельнічаць сябром свае акругі ў маніфэстацыі таму, што актыўны ўдзел у ёй бралі «крывічы».

Перад распачацьцем мітынгу адбылася прэсавая канфэрэнцыя прадстаўнікоў паняволеных народаў з рэпартэрамі амаль усіх цэнтральных ангельскіх газэтаў і тыднёвікаў.

Мітынг прайшоў зь вялікім пасьпехам. Вялізарная заля была перапоўненая публікай як ангельскай, гэтак і эмігрантамі з Усходу, так што многім прышлося стаяць зь недахопу месцаў.

Маніфэстацыя была адкрытая аркестрай «Маладых Хрысьціянскіх Работнікаў» (ангельская арганізацыя). Уступнае слова сказала заступніца бурмістра Манчэстару міс Кінгсміль Джонэс — старшыня мітынгу. Пасьля яе прамаўлялі пасол парляманту Містар Крыстофэр Голіс і канцлер Крыстофэр Блеквэл — сябра гарадзкой управы. Пазьней старшыня камітэту «Свабода перадусім», містар Аўбэрон Гэрбэрт у сваёй прамове нарысаваў мэты гэтага камітэту і заклікаў ангельскае грамадзянства да супрацоўніцтва зь ім. Ён-жа чаргова прадстаўляў прадстаўнікоў паняволеных народаў, як гэтыя выступалі з сваімі прамовамі.

Першым прамаўляў прадстаўнік беларусаў сп. Андрэй Залоскі. Ён прывітаў усіх прысутных і злажыў падзяку арганізацыйнаму камітэту за ўложаную працу. Пасьля пабеларуску прывітаў усіх беларусаў, прысутных на маніфэстацыі. У сваёй прамове ён насьветліў гісторыю змаганьня беларускага народу з маскоўскім бальшавізмам і нарысаваў палажэньне беларускага народу ў сучасны мамэнт. Ён адцеміў, што й сяньні беларускі народ на бацькаўшчыне вядзе актыўнае змаганьне з бальшавізмам пад кіраўніцтвам ген. Вітушкі.

Пасьля яго прамаўлялі прадстаўнікі ад харватаў, чэхаў, эстонцаў, латышоў, летувісаў (ад трох апошніх выступаў адзін прамоўца), палякаў, сэрбаў і украінцаў.

Пасьля афіцыяльнай часткі распачалася частка мастацкая, у якой выступалі хоры украінскі, сэрбскі, польскі й латыскі, а таксама салістыя. Ад беларусаў памастацку выканаў Партызанскі марш і два рамансы сп. Ю. Сенькоўскі.

На мітынгу была прынятая рэзалюцыя, якую, з гледзішча на ейную арыгінальнасьць, гэтта зьмяшчаем:

«Калі Бог спытаў Каіна аб зьнікненьні Абэля, Каін адказаў: „Ці-ж я зьяўляюся вартаўніком майго брата?"

Выглядае, што ў гэткі самы спосаб адказваюць Вольныя Народы Захаду, калі ім прадстаўляецца палажэньне іхных братоў, паняволеных камунізмам.

Каб паказаць, што гэта ня ёсьць наш адказ, мы прысутныя на зборцы ў Манчэстары, скліканай рухам «Свабода Перадусім», забавязваемся зрабіць усё ў нашай магчымасьці, каб пераканаць дзяржаўных мужоў і народы Вольнага Сьвету, што найболш важным ёсьць забясьпечыць запраўдную незалежнасьць і вольнасьць рэлігійнай практыкі, думкі, слова й пяра для ўсіх народаў, якія ў сучасны мамэнт паняволены камуністычнай тыраніяй ці то ў Эўропе ці ў сфэры ўплываў расейскага імпэрыялізму, ці то на Далёкім Усходзе, так каб яны маглі жыць побач сябе свабодна й незалежна, як добрыя й спакойныя суседзі». **А. З.**

Студыюйце у Бэлгіі!

Цэнтраля Беларускіх Акадэміцкіх Арганізацыяў на чужыне падае да ведама, што запісы на новы акадэміцкі год 1952/53 на Каталіцкім Унівэрсытэце ў Лювэне адбудуцца ў часе ад 9 верасьня да канца кастрычніка 1952 году. Кандыдаты, якія запісваюцца першы раз на студыі, мусяць зьявіцца асабіста перад 23 верасьнем сёлета.

Пісьмовыя заявы на атрыманьне стыпэндыі з залучэньнем арыгіналу або завеpанай копіі пасьветчаньня матуральнага й жыцьцяпісу трэба перасылаць як найхутчэй у сакратарыят ЦБАА: 19, Place Hoover, Louvain, Belgique.

Першы сымэстр 1952/53 акадэміцкага году пачынаецца 6 кастрычніка.

На Каталіцкім Унівэрсытэце ў Лювэне ёсьць наступныя факультэты з навуковымі інстытутамі:

1. **Факультэт тэалёгіі,**
2. **Факультэт кананічнага права,**
3. **Вышэйшы інстытут філязофіі й вышэйшы інстытут рэлігійных ведаў.**
4. **Факультэт права. Пры ім школа крыміналёгіі.**
5. **Факультэт мэдыцыны з аддзелам для дэнтыстыкі й фармацыі.**
6. **Факультэт філязофіі й літаратуры. Пры ім інстытуты: археалёгіі й гісторы, мастацтва, арыенталістыкі, псыхалёгіі практычнай і пэдагогікі.**
7. **Факультэт ведаў тэхнічных: школа горных інжынераў, будаўляных, архітэктуры, электрыкі й г. д. Апрача таго Інстытут аграноміі.**
8. **Факультэт ведаў эканамічных і сацыяльных: а) школа палітычных і сацыяльных навук, інстытут эканамічных і сацыяльных досьледаў; б) школа эканамічных ведаў, інстытут эканамічных навук, вышэйшы інстытут гандлю, інстытут статыстычных ведаў.**
9. **Міжфакультэтны каляніяльны інстытут.**
10. **Вышэйшы інстытут працы.**
11. **Школа фізычнага ўзгадаваньня.**
12. **Школа лябарантак.**
13. **Інстытут прыгатаваўчы да тэхнічных навук.**
14. **Інстытут афрыканістыкі.**

На ўсіх факультэтах ужываюцца паралельна дзьве мовы: француская й флямандзкая.

Лювэн, 3. 6. 52.

Урад ЦБАА

Наш Выдавецкі Фонд

За час ад лістапада 1951 г. да травеня 1952 г. на адрас Фінансавага Прадстаўніка ў Бэльгіі сп. Я. Запрудніка былі атрыманыя на Выдавецкі Фонд «Бацькаўшчыны», аплату падпіскі за газэту й на «Белую Кнігу» наступныя сумы (падаюцца ў бэльгійскіх франках):

Цераз сп. Б. Даніловіча (ЗША)	1.477 фр.
„ „	2.476 „
„ „	2.381 „
„ „	2.380 „
„ „	3.809 „
„ „	4.762 „
Усяго	17.285 фр.
Цераз сп. С. Карніловіча (ЗША)	1.333 фр.
„ „	2.857 „
Усяго	4.190 фр.
Беларускі Выдавецкі Фонд (Ангельшчына)	1.587 фр.
„ „	1.587 „
„ „	1.340 „
Усяго	4.514 фр.
Цераз сп. Д. Яцкевіча (Аўстралія)	552 фр.
„ „	552 „
„ „	552 „
Усяго	1.656 фр.
Ад. праф. М. Нікана (Аўстралія)	552 фр.
„ „	864 „
Усяго	1.416 фр.
Цераз сп. М. Сэрдэчэнку (ЗША)	1.601 фр.
Ад. сп. Я. Чорнага (Канада)	531 фр.
„ „	823 „
Усяго	1.354 фр.
Ад др. Я. Станкевіча (ЗША)	514 фр.
Ад. сп. М. Кучуры (ЗША)	240 фр.
Ад Я. Э. Біскупа Б. Слосканса (Бэльгія)	200 фр.
Ад сп. Ніны Якубовіч (Ангельшчына)	81 фр.
Усяго разам	33.051 фр.

Усім ахвярадаўцам шчырае беларускае дзякуй.